

Za Čeněkem Adamcem

12. října 1997 ve věku nedožitých 81 let skonal náhle ing. dr. Čeněk Adamec. Zakladatel, teoretik, metodik a hlavně nadšený realizátor výzkumu veřejného mínění u nás. Stal se pro českou sociologii takovou osobností, jako byli pro americkou G. Gallup a H. Cantril a jakou jsou pro evropskou demoskopii E. Nolle-Neumann či J. Stoetzel.

Čeněk Adamec pocházel z ivančické vlastenecké rodiny a na svůj moravský původ byl vždy hrdý. Za studií na Vysoké školy obchodní v Praze jej uchvátily výsledky Gallupova průzkumu prezidentských voleb v USA natolik, že i své hospodářsko-politické studium a pomocnou vědeckou činnost na katedře zaměřoval stále důsledněji na praktické uplatňování společenských věd. V roce 1939 byl členem ilegálního studentského kroužku. V lednu 1940 vstoupil ve Francii do československé zahraniční armády. V červenci byla jeho jednotka evakuována do Anglie a i při službě u dělostřelecké baterie si našel čas ke studiu zpráv z Britského ústavu pro výzkum veřejného mínění. Seznámil se též s činností Mass-Observation a s Gallupovským *Public Opinion Quarterly*.

Nedlouho po skončení války se Čeněk Adamec stal asistentem Ústavu sociologie a politiky VŠO. Posléze jej spisovatel a přednosta oboru ministerstva informací Josef Kopta přizval ke spolupráci v nově zřizovaném útvaru pro výzkum veřejného mínění. Zprvu i při pedagogické činnosti na fakultě, ale posléze již plně se Čeněk Adamec věnoval budování prvního Ústavu pro výzkum veřejného mínění spolu s J. Vídenem a zejména s dr. Bohušem Pospíšilem a dalšími spolupracovníky (včetně pozdější manželky Květoslavy Spurné). Ideovým východiskem ústavu byla filozofie T. G. M. a průzkumná metodika se opírala zejména o gallupovské zkušenosti při jejich citlivé aplikaci na naše podmínky. Volné spojení se sítí Gallupovských ústavů umožnilo pracovníkům ÚVVM rychle navázat kontakty se zahraničními kolegy např. z Francie a Anglie a navíc mj. Č. Adamcovi absolvovat tříměsíční stáž v USA. V březnu 1946 proběhl první cvičný průzkum (o národních výborech) a současně byla v pokynech pro tazatele zpracována přesná metodika. Práce s tazateli, jejich kontrola a výchova byla zásluhou Č. Adamce vždy velmi solidní. O svých několika desítkách politických, sociálních a marketingových a jiných průzkumů¹ ústav vždy informoval jak žadatele, tak novináře a to v měsíčníku *Veřejné mínění*. V krátké době se ústav proslavil velmi přesnou předpovědí výsledků prvních svobodných voleb v roce 1946 (největší odchylka průzkumu od voleb 26. 5. byla u Sociálně demokratické strany –0,9 %!). Průkopnická činnost ÚVVM byla však v únoru 1948 bezohledně přerušena, ba nebylo ani dovoleno sumarizovat dotazníky lednového předvolebního průzkumu – vše nasvědčuje tomu, že se KSČ obávala, že se jí nepodaří v květnových volbách skutečně získat „většinu národa“. Pracovníci ústavu byli postupně propouštěni a formálně byla existence ústavu ukončena na jaře 1950. Nicméně i za pouhé dva roky přinesly průzkumy ÚVVM mnohá zajímavá zjištění a podněty vědě i státní správě a posilovaly demokratické sebevědomí občanů, což bylo po prožité nesvobodě nemalým přínosem. Č. Adamec ovšem později, i jako západní zahraniční voják, neušel perzekuci.

¹) Podrobněji viz Čeněk Adamec, *Počátky výzkumu veřejného mínění českých zemích*, studijní materiál ÚSD, 94 stran.

Své velké teoretické a metodické výzkumné zkušenosti a znalosti využil Č. Adamec v šedesátých letech v oblasti zdravotní výchovy a racionální výživy. K obnovení výzkumů veřejného mínění u nás došlo krátce před Pražským jarem po delším úsilí sociologů (bylo k tomu dokonce nutné zvláštní usnesení vedení KSČ a to i přes odpor A. Novotného a některých dalších). Č. Adamec nemohl ovšem tehdy nové pracoviště, šťastně zařazené do ČSAV, jako bezpartijní řídit, nicméně byl jeho mozkiem i srdcem. S využitím počítačů a poprvé na území celého Československa se hlavně jeho zásluhou bez dlouhého tápání zahájily průzkumy právě včas, aby bylo možno zmapovat společenské vědomí v našem státě od počátku roku 1968 až do nástupu Husákovy normalizace, až do zrušení ÚVVM ČSAV. Č. Adamec přijal nabídku ředitelky dr. J. Zapletalové na vedení výzkumného a tazatelského oddělení ústavu a s plným nasazením se dal do budování tazatelských sítí, prověření metod a technik za nové situace, sepsal *Příručku pro tazatele ÚVVM ČSAV*, obnovil předtím zakázané mezinárodní styky a dbal i o výchovu dvou desítek spolupracovníků. Vedle několika odborných šetření s hospodářskou, sociální či kulturní problematikou se ústav zaměřil na průzkumy mínění o aktuálních politických otázkách, takže mj. zdokumentoval širokou důvěru, které se v období Pražského jara těšilo Dubčekovské vedení. Proto ústav i dr. Adamce po roce 1969 nutně postihl týž osud jako prvý ÚVVM. Č. Adamec byl poslán do důchodu. Ani v letech druhé perzekuce se ovšem Č. Adamec nepřestal zajímat o demoskopii, sledoval literaturu i zahraniční prameny a pokud to bylo jen trochu možné publikoval, na různých seminářích zdůrazňoval zásady objektivních šetření a metodiku průzkumů.

Po roce 1989, aby pomohl překlenout vzniklou situaci a usnadnil obnovu výzkumů v duchu nejlepších tradic, přijal na radu svých přátel třiasedmdesátiletý nestor naší demoskopie na několik měsíců řízení nově vzniklého Institutu pro výzkum veřejného mínění. Posléze se vedle řady statí věnoval i sepsání historie prvního ústavu z let 1946-1948 a nemálo se zasloužil i o zpracování historie výsledků činnosti ÚVVM ČSAV.²

Č. Adamec vždy usiloval o to, aby výzkumy zůstaly aplikovanou vědou, a ne pouhým řemeslem, rutinou (což je i dnes velmi aktuální). Vždy úzkostlivě pečoval (a to i ve dnech nejrušnější činnosti v roce 1968) o prověřování výsledků i výzkumných nástrojů. Neustále např. promýšlel systém kontroly tazatelů, pokud to bylo možné konfrontoval výsledky obou nezávisle nasazených sítí tazatelů, aplikoval uzavřené i otevřené otázky, kontroloval reprezentativnost a ověřoval vhodnost kvótního výběru. Byl si vědom, že výzkumy jsou důležitým, ale ne jediným zdrojem poznání o společenském vědomí. Proto mu též záleželo na objektivní interpretaci výsledků. Vždy nabádal žurnalisty, aby citovali plné znění otázek, aby nepřeceňovali desetiny procent, respektovali pravděpodobnou chybu šetření a vůbec neabsolutizovali zjištění výzkumů.

Při vši vědecké zaujatosti byl Čeněk Adamec i moudrý a skromný člověk, s nejlidštějším vztahem ke svým spolupracovníkům (které dovedl včas pochválit i povzbudit) a k lidem vůbec. Byl znám i svým dobrým vztahem k humoru. Jeho život se hluboce prolínal s osudy této země, s rozvojem i zákazy demoskopie. V pravý čas dovedl vzít do ruky zbraň, a vždy zůstal hluboce přesvědčeným masarykovským demokratem.

Josef Bečvář

²) Viz publikaci ÚSD *Ústav pro výzkum veřejného mínění ČSAV 1967-1972*, 142 stran.